

שׁוֹ"ת בהלכה לשולחן שבת

מאת הרב משה חיים חנונו שליט"א

גיליון מס' 125

שביעי של פסח - מנהגים

שבשביעי של פסח טבעו המצרים בים. ומובא במדרש שכאשר רצו מלאכי השרת לומר שירה באותה שעה, השתיקם הקדוש ברוך הוא ואמר: "מעשה ידיי טובעים בים ואתם אומרים שירה לפני?"⁷.

האם מותר לשמוע שירים באיסור חג?

איסור חג, נוהגים בו כל דיני ימי הספירה, ואין להקל בו בשמיעת כלי זמר.⁸ ויש שכתבו להקל בזה, ובפרט בליל איסור חג (מוצאי חג) שיש הנוהגים לעשות בו סעודה גדולה הנקראת 'המימונה'. אם חל שבת אחר יום טוב האחרון, שאז ליל המימונה נדחה, נכון לערוך סיום מסכת ואז יוכלו להקל בשמיעת כלי זמר.⁹

לאמרה סמוך לעלות השחר.³ את השירה יש לקרוא בהתלהבות ובשמחה עצומה, תוך שהאדם מדמה בנפשו כאילו הוא עצמו עומד כעת על שפת הים, רואה את הנס ושר לפני בוראו.⁴ והטעם לזה על פי המבואר בגמרא שכל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם, שנאמר "ודבר בעיתו מה טוב", ועוד אמרו "חז"ל כל המזכיר פסוק בעונתו מעלה עליו כאילו בונה מזבח חדש ומקריב עליו קורבן".⁵

מדוע קוראים את ה"הלל" בדילוג (חצי הלל) ביום שביעי של פסח?

ביום שביעי של פסח קוראים את ההלל בדילוג, כפי שנוהגים בראש חודש ובשאר ימי חול המועד. לפי

האם מברכים "שהחיינו" בקידוש של שביעי של פסח או בהדלקת הנרות?

בשונה משאר חגים, אין מברכים בקידוש ליל שביעי של פסח וכן בהדלקת הנרות ברכת "שהחיינו". הטעם לכך לפי שביעי של פסח אינו נחשב "רגל בפני עצמו", אלא הוא המשכו הישיר של חג הפסח.¹

מהם המנהגים המיוחדים לליל שביעי של פסח ולזמן אמירת "שירת הים"?

רבים נהגו להישאר ערים במהלך ליל שביעי של פסח ולעסוק בתורה בסדר "קריא מועד".² יש הנוהגים לומר את השירה בחצות הלילה, וקוראים פרשת בשלח עד "כי אני ה' רופאך", ויש הנוהגים

דיני ספירת העומר

מצוות ספירת העומר מפורשת בתורה בספר ויקרא שנאמר: "וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימות תהייתה"¹⁰. חז"ל למדו במסורת כי "מחרת השבת" הכוונה היא למוצאי יום טוב הראשון של פסח.

הספירה היא מעין גשר רוחני המקשר בין יציאת מצרים (פסח) למתן תורה (שבעות). כפי שנאמר: "שבעה שבועות תספר לך מהחל חרמש בקמה תחל לספר שבעה שבועות. ועשית חג שבועות"¹¹. אחר שאנו סופרים שבעה שבועות מלאים, ביום החמישים מגיע חג מתן תורה חג השבועות.¹²

הספירה נקראת כך על שם קרבן ה"עומר" (מנחת שעורים) שהיו מקריבים בבית המקדש בט"ו בניסן. קרבן זה התיר את השימוש בתבואה החדשה של אותה שנה ("חדש"). כיום, שבעונונינו אין לנו בית מקדש ואין הקרבת עומר, נחלקו הראשונים האם ספירת העומר היא מן התורה או מדרבנן, דעת רוב הפוסקים היא שמצוות הספירה בימינו היא מדרבנן בלבד, כ"זכר למקדש"¹³. זו הסיבה שמיד לאחר הספירה מתפללים: "הרחמן הוא יחזיר לנו עבודת בית המקדש למקומה...", כדי שנזכה לקיים את המצווה כתקנה - מן התורה.¹⁴

מנה שבועות ללא ימים: אם הזכיר רק את השבוע (למשל: "היום שבוע אחד") ולא הזכיר את מניין הימים כלל - לא יצא ידי חובה, ועליו לחזור ולמנות בברכה.¹⁶ אולם, באמצע השבוע שמזכירים בספירת השבועות גם ימים, כגון שאמר ביום השמיני "היום שבוע אחד ויום אחד" - יצא ידי חובה ואינו צריך לחזור ולספור, כיוון שהזכיר את מניין הימים בתוך דבריו.¹⁷

המתפלל ערבית מפלג המנחה או מהשקיעה האם יכול לספור ספירת העומר בברכה?

מצוות ספירת העומר צריכה להיעשות בלילה, לכן לכתחילה יש לספור רק לאחר צאת הכוכבים (כ-18 דקות אחר השקיעה)¹⁸, כדי שהברכה יהיו בזמן שהוא ודאי לילה על פי ההלכה.¹⁹ תפילת ערבית בשקיעה: ציבור המתפלל ערבית עם השקיעה, ועדיין לא הגיע זמן צאת הכוכבים - יכולים למנות את העומר בברכה יחד עם הציבור. אולם, לכתחילה טוב שיחזרו וימנו שוב בביתם לאחר צאת הכוכבים, ללא ברכה.²⁰

תפילת ערבית מפלג המנחה: מי שמתפלל ערבית מוקדם, מזמן "פלג המנחה" (שעה ורבע זמנית לפני הלילה) - אינו יכול לספור בברכה באותו זמן. עליו

דין זה על הנאמר "מהחל חרמש בקמה" תחל לספור שבעה שבועות, אל תקרי "בקמה" אלא "בקומה" כלומר בעמידה.¹⁷ עם זאת, מי שספר כשהוא יושב - יצא ידי חובה.¹⁸ לכן, זקן, חולה או מי שקשה לו לעמוד, רשאים לספור לכתחילה כשהם יושבים, שכן שעת הדחק נחשבת כדיעבד.¹⁹

מדוע מונים גם ימים וגם שבועות? ומה הדין אם לא מנה כראוי את הימים והשבועות, אלא רק את הימים או להיפך?

בספירת העומר מונים ימים ושבועות, החל מהיום השביעי שנשלם שבוע אחד, מוסיף "היום שבעה ימים שהם שבוע אחד", וביום השמיני מוסיף שהם שבוע אחד ויום אחד, וכן הלאה.²⁰ והטעם, משום שנאמר בתורה גם חיוב ספירת הימים, "תספרו חמישים יום"²¹, וגם חיוב ספירת השבועות "שבעה שבועות תספר לך"²², ולכן מונים גם ימים וגם שבועות.²³

אם מנה ימים בלבד בלי שבועות - אם ביום שבו נשלם שבוע (כגון ביום ה-7 או ה-14) מנה את הימים בלבד - יחזור וימנה כראוי אך ללא ברכה. אם לא חזר לספור שוב יכול להמשיך בשאר הימים למנות בברכה.²⁴ בשאר הימים, אם מנה את הימים ושכח להזכיר את השבועות - יצא ידי חובה.²⁵

כיצד ינהג אדם שאינו מבין את השפה בה נאמרת הספירה, או שאינו מבין את משמעות הימים שהוא מונה?

ממה שנאמר בתורה "וספרתם לכם", למדו חז"ל חובה על כל אדם לספור בעצמו.¹⁵ לכן, חובה על האדם להבין את המילים שהוא מוציא מפיו, כלומר לדעת את מספר הימים והשבועות שהוא מונה.

אדם שספר בלשון הקודש אך אינו מבין את פירוש המילים - לא יצא ידי חובה, כיוון שמהות המצווה היא ידיעת המניין. זאת בשונה מקריאת שמע או מגילה, שבהן יוצאים ידי חובה גם ללא הבנת הלשון.¹⁶

בבתי הכנסת בתפוצות ובמקומות בהם הציבור אינו בקי בלשון הקודש, נהגו שהשליח ציבור מכריז את הספירה גם בשפה המדוברת (לאחר ססיים לברך ולספור בלשון הקודש). כך יוכלו השומעים להבין את מניין היום ולחזור ולספור בעצמם בשפה המובנת להם.

מי שקשה לו לעמוד בזמן הספירה האם יכול לשבת?

יש לברך ספירת העומר כשהוא מעומד, וסמכו חז"ל

25 משנ"ב שם, וזה דווקא בימים שבהם נשלמים השבועות, כמו ביום השביעי וביום ארבעה עשר יום, אך בשאר ימי השבוע אינו חוזר אם החסיר מנין השבועות, כגון ביום השמיני שאמר היום שמונה ימים ולא סיים שהם שבוע אחד ויום אחד יצא, שהרי הזכיר שבועות אתמול ביום השביעי. משנ"ב סק"ט.
26 משנ"ב שם, ושעה"צ ס"ק א.
27 משנ"ב ס"ק ט, וס"ק יא.
28 שו"ע סימן תפט סעיף ב.
29 משנ"ב ס"ק יד.
30 משנ"ב ס"ק יד-טו. ובארור הלכה ס"ג ד"ה מבעוד יום, וכן משמע בבית יוסף.

חובה. ע"י שעה"צ סק"ו.
17 שו"ע שם, שעה"צ סק"ז, וכתב הערוך השולחן ס"ד בשם הוזהר פרשת תצווה דף קפג ע"א שספירת העומר הוא עניין גדול כתפילת שמוע, ולכן צריך לאומרה מעומד.
18 משנ"ב סק"ו.
19 חזו"ע עמוד רכו.
20 שו"ע סי' תפט סעיף א.
21 ויקרא כג טז.
22 דברים טו ט.
23 משנ"ב ס"ק יז.
24 משנ"ב ס"ק יז.
25 משנ"ב ס"ק יז.

8 שו"ת ישא יוסף או"ח ח"ג סימן קיז בשם הגר"ש אלישיב, פסק"ת הלכה ו'.
9 ילקוט יוסף עמוד תמה ואילך.
10 ויקרא (כג טז).
11 דברים טו ט.
12 גמ' מנחות סה ע"ב.
13 בית יוסף תחילת סימן תפט, וביאור הלכה בתחילת הסימן ד"ה לספור העומר, כה"ח סק"ה.
14 משנ"ב סק"י.
15 שו"ע סימן תפט סעיף א.
16 משנ"ב סק"ה. ושונה משאר המצוות כמו קריאת שמע, וקריאת מגילה שאפי' אינו מבין הלשון יוצא ידי

1 שו"ע סימן תצ ט"ז, משנ"ב ס"ק ג.
2 חמדת ימים שביעי של פסח אות לו, יסוד ושורש העבודה שער ט' פ"ט.
3 פרי עץ חיים שער כא פ"ח, היעב"ץ בסידורו בית יעקב שער המפקד תיקון ליל שביעי של פסח, מועד לכל חי סימן ד' אות לו, כה"ח סימן תצ ס"ק כב.
4 כה"ח שם.
5 סנהדרין ק"א ע"א.
6 מסכת סופרים פרק יח הלכה א'.
7 שו"ע סימן תצ ס"ד, משנ"ב סק"ו על פי המדרש, ועיין עוד משנ"ב סימן תרמד סק"ד שכתב טעם נוסף לזה.

להמתין ולספור בברכה רק לאחר צאת הכוכבים³¹.

אדם שנשאל מחברו כמה היום לעומר, אך טרם ספר בעצמו, איך ראוי שישב לו?

מי שטרם ספר בעצמו, והגיע זמן ספירת העומר ושאלו חברו כמה ימים היום לעומר, צריך שיאמר לו "אתמול היה כך וכך". טעם הדבר, שאם יאמר לו את מנייני ימי הספירה של היום הרי כבר יצא ידי חובת הספירה של אותו יום ולא יוכל לספור אחר כך בברכה³².

אולם ישנם כמה מקרים שבהם יכול למנות שוב באותו לילה בברכה:

אם אמר רק את מספר הימים בלי לומר "היום כך וכך" כגון שאמר לו רק "שבע עשרה"³³, וכן אם כשענה לחברו התכוון במפורש שלא לצאת ידי חובת המצווה, בוודאי שיכול לחזור ולספור בברכה³⁴.

כמו כן, אם אמר "היום כך וכך ימים" ולא הזכיר את מספר השבועות, יכול לחזור ולספור בברכה, אף שבאופן זה יוצאים ידי חובה בדיעבד, כיוון שלתחילה אין ראוי למנות כך, ממילא כשאמר בלשון כזאת לחברו הוכיח שהתכוון שלא לצאת ידי חובה, וכבר נתבאר שכאשר יש כוונה מפורשת שלא לצאת, אף הסוכרים שמצוות אינן צריכות כוונה מודים שאין יוצאים בכך ידי חובה³⁵.

ומכל מקום, לכתחילה נוהגים שלא להזכיר את מנייני הימים עד לאחר הספירה בברכה. לכן ראוי להיזהר בליל ל"ג בעומר שלא לומר "היום ל"ג בעומר" עד לאחר הספירה בברכה, אך בדיעבד חוזר ומונה בברכה, כיון שאין כוונתו לומר את מספר הימים, אלא רק את שם היום³⁶.

האם נשים מברכות על ספירת העומר?

מצוות ספירת העומר היא מן המצוות שהזמן גרמא, שהרי היא תלויה בזמן, ולכן נשים אינן חייבות במצווה זו³⁷. יש שכתבו, שנשים מבנות אשכנז שנהגות לברך על מצוות עשה שהזמן גרמא, אם רוצות, יכולות לספור את העומר בברכה³⁸. והספורות בברכה צריכות להקפיד מאד שלא לשכוח אף יום, ויעשו לעצמן כל מיני תזכורות על מנת לא לשכוח אף יום מימי הספירה. אולם, הרבה אחרונים כתבו שאף הנהגות לברך על מצוות עשה שהזמן גרמא, מכל מקום בספירת העומר לא יברכו, כיון שלא נהגו הנשים לספור, ואף הרוצות לספור העומר לא תברכנה מכמה טעמים³⁹.

נשים בנות ספרד שאינן מברכות על קיום מצוות עשה שהזמן גרמא - אינן רשאיות לברך על הספירה⁴⁰. על פי הוזהר הקדוש⁴¹ וכתבי האר"י ז"ל⁴², אין לנשים לספור את העומר כלל, אפילו בלא ברכה, משום שאין להן שייכות בשורשי מצווה זו⁴³.

האם מותר לאכול קודם הספירה? אדם הנמצא בעבודה בזמן הספירה, או עסוק בדבר אחר, האם יכול לדחות את הספירה, או צריך לספור מיד?

לכתחילה ישתדל להתפלל ערבית מיד בצאת הכוכבים, ותיכף יספור את העומר⁴⁴, ובפרט לנוהגים אורחותיהן על דרך הסוד שיש להם להקפיד מאוד

לברך את הברכה בזמנה ללא כל עיכוב, כי כל איחור גורם אחיזה לחיצוניים⁴⁵.

מכל מקום, אדם שיש לו מניין קבוע שמתפלל בו, יכול לדחות את הספירה⁴⁶, וכן מי שהתחיל לעבוד בהיתר דהיינו חצי שעה לפני שהגיע זמן הספירה שאז אינו צריך להפסיק, אלא סופר אחר כך⁴⁷. וכן אם ביקש מחברו שיוזכר לו לספור את העומר, או ששם לעצמו תזכורת או שיען מעורר, יכול להמשיך במלאכתו ויספור לאחר מכן⁴⁸. אולם, אם אין לו מניין קבוע, או שאין לו מי שיוזכר לו, צריך להפסיק מעיסוקיו מיד שהגיע זמן הספירה, ויספור את העומר בברכה אחר שיקרא קריאת שמע, ואחר כך ימשיך במלאכתו⁴⁹.

מי ששכח לספור לילה אחד, או מי שמוספק אם ספר, מה יעשה כדי שיוכל להמשיך ולספור בברכה בשאר הלילות?

השוכח לספור ספירת העומר, אם נזכר במשך הלילה עד עלות השחר - יספור מיד בברכה⁵⁰, אולם אם כבר עלה השחר⁵¹ או אם נזכר במשך כל היום עד השקיעה - יספור בלא ברכה⁵², באופן כזה יכול להמשיך ולספור בברכה בשאר הלילות⁵³.

גם אם נזכר אחרי השקיעה, יספור בלא ברכה תוך זמן של שלוש עשרה וחצי דקות אחר השקיעה (כין השמשות) ומכאן ואילך בשאר הימים לא הפסיד את הברכה ויוכל להמשיך לספור בברכה⁵⁴.

אולם, אם שכח ולא ספר כלל למשך יום שלם, ולא נזכר עד שהגיע הלילה למחרת, או שטעה בספירתו ולא תיקן - מכאן ולהבא בשאר הלילות לא יספור שוב בברכה, אלא ימשיך לספור בלא ברכה⁵⁵.

מי שמוספק אם ספר במשך היום או הלילה, למרות שעבר היום, יכול להמשיך לספור בברכה⁵⁶. וכן אם יש ספק בהלכה אם יצא ידי חובת הספירה, כגון שספר שלא כראוי לכתחילה, בדינים השנויים במחלוקת - בכל אופן אם לא תיקן כלל במשך היום יכול להמשיך לספור בברכה⁵⁷.

עצות לימי ספירת העומר, שלא ישכח לספור:

ראוי לכל אחד להשאיר תזכורות במשך לילות הספירה, שיוזכרוהו לספור את העומר בברכה בלילה, ובכך ימנע משכחה. כמו כן רבים נוהגים למנות שוב את העומר לאחר תפילת שחרית ומנחה, כדי שאם ישכח לספור בלילה, יוכל לסמוך על הספירה של היום ובכך יוכל להמשיך לספור בברכה⁵⁸.

אדם שהתבלבל בספירה, או במקרה שברך ואחר הברכה שכח כמה היום לעומר, מה יעשה?

קודם שיברך יקפיד לברר כמה סופרים היום, ורק אח"כ יברך, כדי למנוע הפסק⁵⁹. אולם אם ברך ואינו זוכר כמה מונים היום, יכול להמתין ולשמוע מחברו כמה הוא מונה ולספור אחריו, ואין צריך לברך שוב, וכן יכול לחפש בסידור או בלוח שנה, ובדיעבד כל זמן שעוסק בבירור היום שצריך לספור אינו נחשב להפסק⁶⁰. מכל מקום, אם הפסיק בדיבור, או שהסתיב דעתו מן הספירה, צריך לחזור ולברך כשירצה לחזור ולספור שוב⁶¹.

אם ספר בטעות יום אחר, אם נזכר מיד תוך כדי

דיבור⁶², יתקן מיד את הספירה, ואין צריך לברך פעם נוספת, אולם, אם לא הספיק לתקן בזמן זה, צריך לחזור ולברך ולספור כראוי⁶³.

קטן (פחות מבן י"ג שנים ויום) ששכח למנות יום אחד, האם יכול להמשיך לספור בברכה?

מצווה לחנך את הקטנים למנות את העומר, כמו בכל שאר המצוות⁶⁴. קטן ששכח לספור יום אחד יכול לסמוך על דעות הראשונים שסוברים שספירת העומר אינה חטיבה אחת אלא כל יום ויום הוא חיוב ומצווה בפני עצמו, ומשום מצוות חינוך רשאי להמשיך למנות בשאר הימים בברכה⁶⁵.

קטן שנעשה בר מצווה באמצע ימי הספירה, האם יכול להמשיך לספור בברכה על סמך מה שספר בעודו קטן?

קטן שנעשה בר מצווה באמצע ימי הספירה, אינו רשאי להמשיך לספור ספירת העומר בברכה, גם אם ספר מדי לילה קודם לכן, הואיל וכל ספירותיו שהיו בקטנותו אינן מוציאות אותו ידי חובתו לכשיגדל, שהרי היה פטור מכל המצוות⁶⁶. ובספירת העומר צריך שיהיה שבע שבתות 'תמימות' ואם יברך מעתה אין הספירה תמימה לחיוב שהתחייב עתה. לפיכך, העצה היא שהחל מיום הבר מצווה ישמע את הברכה מאדם אחר במשך הלילות שנשארו לו, ואחר כך יספור ספירת העומר יחד עם הקהל⁶⁷.

אולם, יש חולקים וסוברים שיכול להמשיך ולברך גם אחר שנעשה בר מצווה. לשיטתם, באופן כזה מצוות חינוך ממשיכה גם אחר שהגדיל ונעשה בר מצווה, רק שאינו יכול להוציא אחרים בברכתו, כיון שחיובם מהתורה וחיובו מדרבנן⁶⁸.

אדם הרגיל להתפלל ערבית מאוחר יותר, האם יברך על ספירת העומר מיד בצאת הכוכבים קודם ק"ש ותפילת ערבית?

נחלקו הפוסקים באדם שיכול להתפלל ערבית רק מאוחר בלילה אם רשאי להקדים ולספור ספירת העומר מיד בצאת הכוכבים קודם קריאת שמע ותפילה, יש שכתבו שיכול לספור ספירת העומר גם קודם קריאת שמע ותפילה, ולא שייך בזה דין תדיר ושאינו תדיר, היות ובכך מתקיים יותר דין התמימות⁶⁹. אולם, יש חולקים שאינו יכול לספור ספירת העומר קודם קריאת שמע כיון שהם תדירים יותר, ותדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם⁷⁰.

ולמעשה, מנהג העולם וכן הסכמת רוב הפוסקים שלא לספור ספירת העומר מוחץ למסגרת התפילה מכמה טעמים: האחד, לחוש לדעת הפוסקים שאין להקדים ספירת העומר לק"ש ותפילה משום תדיר ושאינו תדיר. וכן, לכתחילה יש לספור ספירת העומר בציבור וברוב עם⁷¹, ואם יספור ביחידות בצאת הכוכבים יפסיד מעלה זו. ועוד טעם, שלצערנו הבלבול והשכחה מצויים ובקל יכול לשכוח מלספור ספירת העומר, או להיכנס לספיקות אם ספר כהוגן, ולכן אין כדאי להקדים את הספירה ולהוציאה ממסגרת התפילה, אלא צריך להשתדל להתפלל ערבית מיד בצאת הכוכבים ולספור אחר התפילה⁷², ומכל מקום הסופר ספירת העומר לפני התפילה יש לו על מי שיסמוך.

65 חזו"ע עמוד רכא.

66 ואפילו מדין מצוות חינוך דרבנן לא היה מחויב, שאין זה מצווה המוטלת על הקטן עצמו אלא על אביו לחנכו במצוות.

67 ש"ת אבני נזר א"ח סימן תקלט, חזו"ע עמוד רכא.

68 מנחת חינוך מצווה שו הסתפק בזה ומצדד להקל, הגר"ש א"ו ארע"ב הליכות שלמה פסח פ"א סי"ג, הגר"ש וואזנר, הגר"ג קרליץ, וכן דעת הגר"ח קניבסקי בירור ההלכה ח"ו עמוד רב.

69 מזור וקציעה הובא בביאור"ל ד"ה אחר תפילת ערבית, וכן נראה שמצדד המשנ"ב בס"ק יח, וכן פסק האול"צ ח"ג עמוד קעו בביאורים.

70 חוק יעקב ס"ק טז, הובא בביאור"ל שם.

71 ש"ת מסכת פסחים פרק נר מצווה ד"ה וכתב, הובא גם בחוק יעקב ס"ק י.

72 שבות יצחק פסח ח"ד סימן ל' אות א' בשם הגר"ש אלישיב, שבה"ל ח"ו סימן נג, הליכות מועד עמוד שזו.

דסתר"י.

55 שר"ע שם.

56 משנ"ב ס"ק לח, משום שיש ספק ספקא, שזאם ספר את העומר, ואפי"א לא ספר, אולי ההלכה שכל יום נחשב מצוה אחרת בפני עצמה, ולצד זה אפילו אם דיג יכול לברך.

57 משנ"ב שם, ג"כ מטעם ספק ספקא.

58 עפ"י שר"ע סעיף ז, כה"ח ס"ק פ.

59 משנ"ב ס"ק כט.

60 שר"ע סעיף ה, ומשנ"ב ס"ק כט. ומשנ"ב סימן רו ס"ק יב.

61 ככל דיני הפסק בברכות ע"י שר"ע סי' רו ומשנ"ב שם ס"ק יב.

62 דהיינו תוך כדי שיעור זמן שיכול לומר 'שלום עליך רבי' - פחות משלוש שניות. ומונים את שיעור הזמן מגמר התיבות שאמר בטעות וממבואר במשנ"ב סימן תפ"ד ס"ק.

63 משנ"ב ס"ק לב.

64 ע"י בהלכות נטילת לולב, שר"ע סימן תרנו סעיף ג.

41 הובא במג"א ס"ק א.

42 הובא בשו"ת רב פעלים ח"א בקונטרס סוד ישירים סימן יב.

43 חזו"ע שם, ופסקי תשובות ס"ק י"ז.

44 רמ"א בשו"ע סעיף ד, ומשנ"ב ס"ק ב.

45 כה"ח ס"ק יב.

46 כמו שיכול לעשות מלאכה קודם קריאת שמע.

47 רמ"א שם, משנ"ב ס"ק כו, חזו"ע עמוד רמה.

48 משנ"ב ס"ק כג.

49 משנ"ב ס"ק כג וס"ק כה.

50 שר"ע סימן תפ"ט סעיף א.

51 כמו בתוכחה משנ"ב סימן תרע"ג ס"ק יא, ובקריאת מגילה משנ"ב סימן תרפ"ו ס"ק ג.

52 שר"ע שם סעיף ז.

53 משנ"ב ס"ק לד.

54 שר"ע תשובה ס"ק ד בשם ברכ"י, וכן משמע במשנ"ב ס"ק לח, וכתבו האחרונים שבאופן זה יקפיד שלא ימנה כלל לפני השקיעה כמי בליל הספירה, הואיל והחשיב זמן זה כהיום שלפני כן, ולא יהיה כרתרי

31 שר"ע סימן תפ"ט סעיף ג, משנ"ב ס"ק טז, ועיי"ן עוד באה"ל שם.

32 שר"ע סימן תפ"ט סעיף ד, ומשנ"ב שם ס"ק יט. ועיי"ן עוד באה"ל ס"ג ד"ה מבעוד יום.

33 משנ"ב שם ס"ק כ.

34 משנ"ב שם ס"ק כב.

35 משנ"ב שם, שעה"צ ס"ק כח.

36 אול"צ ח"ג פט"ז תשובה ד', הגר"ש אלישיב הלכות חג בחג פ"ו הערה 1.

37 משנ"ב ס"ק א.

38 מג"א ס"ק א, הובא במשנ"ב ס"ק ג, הגר"י ס"ב, וכן נהגו הנשים בבית הגר"י קניבסקי (אורחות רבינו ח"ב עמ' צד) ובבית הגר"י פישר (אבן ישראל ספירת העומר אות י).

39 משנ"ב ס"ק ג, וכן נהגו הנשים בבית הגר"ש ארע"ב (הליכות שלמה הלכות תפילה פט"ז ארחות הלכה ה' ע"95).

40 כמש"כ בשו"ע סי' תקפ"ט סעיף ו, כה"ח ס"ק ט, חזו"ע עמוד רכ.